

Izveštaj o radu Stalne radne grupe za bezbednost novinara za 2022. godinu

- Stalna radna grupa za bezbednost novinara-

**AUTORI:
MARIJA BABIĆ
VERAN MATIĆ
MIROSLAV JANKOVIĆ**

SADRŽAJ

I. Uvod	02
II. Podaci o slučajevima napada na novinare u 2022. u vezi sa poslom koji obavljaju	04
III. Studije slučajeva iz prakse SRG	08
IV. Aktivnosti SRG tokom 2022. godine	12
V. Akcioni plan SRG 2023 - 2025	16
V. Zaključci i preporuke	22

Napomena: Stavovi izrečeni u ovoj analizi pripadaju isključivo autorima i njihovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

I. Uvod

Širom sveta novinari se suočavaju sa sve složenijim bezbednosnim izazovima koji utiču na način na koji izvršavaju svoju važnu ulogu čuvara javnog interesa. Shodno tome, građani ostaju uskraćeni za informacije koje su im neophodne da bi učestvovali u političkom životu i drugim demokratskim procesima u našim društvima. Upravo zbog toga, zaštita bezbednosti novinara postaje pitanje očuvanja fundamentalnih vrednosti jednog demokratskog društva zbog čega je novinarstvu potrebna sva moguća podrška, posebno od strane državnih institucija i međunarodnih organizacija kao što je OEBS.

I u Srbiji je, zbog zabrinjavajućeg broja napada poslednjih godina, tema bezbednosti novinara dobila izuzetan značaj. Kao zajednički i koordinisan odgovor države i medijske zajednice u januaru 2017. godine osnovana je Stalna radna grupa za bezbednost novinara (u daljem tekstu: SRG), a potom je krajem 2020. godine formirana i Vladina radna grupa za bezbednost novinara (u daljem tekstu: VRG). Ključna razlika između dve grupe je u njihovim različitim mandatima. SRG je platforma za razmenu informacija o napadima na novinare i tekućim istragama, kao i za korišćenje Sistema kontakt tačaka za hitno reagovanje kada dođe do izvršenja krivičnog dela prema novinarima. S druge strane, VRG postoji da bi pružila političku podršku SRG kada je to potrebno, za javnu osudu najozbiljnijih napada i za direktnu razmenu informacija sa premijerkom koja predsedava svakim sastankom ove Grupe.

Misija OEBS-a u Srbiji aktivno podržava oba procesa od samog početka. Ovi zajednički napori doveli su do realizacije skoro 30 aktivnosti u implementaciji Sporazuma o bezbednosti novinara iz 2016. i dva akciona plana SRG (2018 – 2019 i 2021 – 2022). Zajedno sa partnerima iz SRG, Misija je organizovala treninge za više od 200 tužilaca, policajaca i novinara, izradila je brojne analize i izveštaje kako bi pomogla članovima Grupe da bolje razumeju bezbednosne rizike sa kojima se novinari suočavaju, podržala je pokretanje SOS telefona 24/7 koji služi za besplatnu pravnu pomoć novinarima, kreirala je platformu za međunarodnu razmenu iskustava i znanja u ovoj oblasti i mnoge druge aktivnosti i projekte.

Rezultati ovih višegodišnjih napora su vidljivi: na listi Reportera bez granica Srbija je značajno poboljšala svoju poziciju – sa 93 mesta u 2021. godini na 79 u 2022-oj. Ovaj pomak predstavlja zajedničko dostignuće svih organizacija i institucija koje učestvuju u radu SRG i predstavlja snažnu poruku istinske posvećenosti unapređenju slobode medija i bezbednosti novinara u zemlji. Međutim, ovaj Izveštaj, slično Izveštaju EU o napretku Srbije za 2022. godinu, zaključuje da uprkos određenom napretku ostaju brojni izazovi i da se novinari još uvek ne osećaju bezbedno. To znači da podrška Misije OEBS-a treba da se nastavi, čak i u većoj meri nego što je to bio slučaj do sada.

Primarni i zajednički cilj SRG i Misije OEBS-a u Srbiji je spasavanje života novinara, poboljšanje ambijenta za rad medija i novinara, unapređenje efikasnosti institucija i smanjenje nekažnjivosti za napade na medijske radnike.

Tokom 2022. godine SRG je značajno doprinela efikasnijem rešavanju slučajeva napada na novinare na lokalnom nivou. U lokalnim zajednicama novinari se suočavaju sa specifičnim izazovima i mnogo su izloženi nasilju, pretnjama i pritiscima, a za njih je pravda teže dostižna. Međutim, SRG je uspela da napravi vidljiv napredak i u ovoj oblasti, a dobar primer je slučaj pretnji OK radiju iz Vranja, koji je bio na meti moćnih lokalnih kriminalaca. Samo 4 meseca nakon incidenta počinioci su prvostepeno osuđeni na zatvorske kazne u akciji koja predstavlja primer odlične saradnje državnih organa i medijske zajednice.

Pored toga, poseta SRG Loznici, kada je novinar Vladimir Mitrić dobio pretnje smrću, bila je ključni korak u mobilizaciji lokalnih institucija da obezbede bezbednost ugroženog novinara koji živi pod celodnevnom policijskom zaštitom poslednjih 18 godina. Drugi primer je slučaj fizičkog napada na Daška Milinovića, novinara iz Novog Sada, u kojem je svaki od trojice napadača brzo uhapšen i osuđen na više od godinu dana zatvora.

U svim ovim slučajevima, SRG je predstavljala vezu između ugroženih novinara i lokalnih organa za sprovođenje zakona koji su pružali efikasan i koordinisan zajednički odgovor. Tokom 2022. godine SRG je u izvesnoj meri uspela da vrati poverenje novinara u institucije i da smanji polarizaciju u samoj novinarskoj zajednici.

Prema zvaničnoj bazi podataka Republičkog javnog tužilaštva (u daljem tekstu: RJT), u periodu od 01. januara do 31. novembra 2022. godine, formirano je 76 krivičnih predmeta u vezi sa krivičnim delima počinjenim na štetu novinara, od kojih 3 predmeta u januaru, 4 u februaru, 9 u martu, 12 predmeta u aprilu, 3 u maju, 11 u junu, 5 u julu, 8 u avgustu, 10 u septembru, 4 u oktobru i 7 u novembru. Prvostepena ili konačna odluka doneta je u 25 predmeta, što predstavlja 32,89% od ukupnog broja. U poređenju sa 87 formiranih krivičnih predmeta u 2021. godini, može se reći da je registrovan mali pad broja napada. Međutim, novinarska i medijska udruženja nisu u potpunosti zadovoljna brzinom procesiranja slučajeva i konačnim ishodom u pogledu visine izrečenih kazni.

Dakle, nakon više od pet godina postojanja SRG može se zaključiti da ona ima kapacitet da ostvari ciljeve zbog kojih je i osnovana. Od svog osnivanja do danas SRG je dala veliki i važan doprinos istragama i sudskim postupcima u slučajevima krivičnih dela protiv novinara koji su, činjenica je, efikasniji nego ranije. Međutim, bezbednost novinara u Srbiji ipak još uvek nije na zadovoljavajućem nivou i zahteva nastavak intenzivnog angažovanja svih aktera uključujući i dalju podršku Misije OEBS-a. Imajući ovo na umu, SRG je pripremila novi Akcioni plan za period od 2023. do 2025. godine kako bi se dodatno unapredila funkcionalnost Grupe van redovnih kvartalnih i sve češćih vanrednih sastanaka, kako bi se poboljšala informisanost i znanje njenih članova i kontakt tačaka i povećala koherentnost Grupe. Napredak koji je SRG pokazala u 2022. godini trebalo bi posmatrati kao sredstvo i inspiraciju za dalje pozitivne sistemske promene u društvu, za nastavak rada na izgradnji poverenja između medijske zajednice i organa za sprovođenje zakona, kao i za diskusiju o tome kako bi funkcionisanje Grupe moglo dodatno da se unapredi. Iako ovo nije lak zadatak, Misija OEBS-a u Srbiji će ostati iskren, posvećen i pouzdan saveznik SRG u ovom procesu.

II. Podaci o slučajevima napada na novinare u 2022. u vezi sa poslom koji obavljaju

Podaci o slučajevima napada i pritisaka na novinare i druge medijske profesionalce vode se u različitim evidencijama. RJT vodi evidenciju koja se odnosi na krivična dela učinjena prema novinarima, dok sa druge strane pojedina novinarska udruženja vode evidencije o napadima, ali i pritiscima na medijske radnike. Podaci iz ovih evidencija se ne podudaraju jer su metodologije prikupljanja podataka i kategorizacija drugačiji.

Ključna razlika je u tome što udruženja gledaju širu sliku ugrožavanja medijskih sloboda i u svojim bazama beleže ne samo slučajeve kada postoji sumnja da je učinjeno neko krivično delo na štetu novinara i medija, nego beleže i različite slučajeve takozvanih pritisaka. Sa druge strane RJT u svojim evidencijama vodi samo one slučajeve kada postoji sumnja da je učinjeno neko krivično delo.

RJT vodi evidencije od 2016 godine. Naime, RJT je najpre u decembru donelo Uputstvo kojim je uvedeno vođenje posebnih evidencija u apelacionim, višim i osnovnim javnim tužilaštvima u odnosu na krivična dela učinjena prema licima koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja, a u vezi sa poslovima koje obavljaju. Tim obaveznim Uputstvom bilo je predviđeno i vođenje evidencija krivičnih dela napada na internet stranice medija, ali takve evidencije se ne vode niti se u novom Uputstvu iz 2020. godine spominju jer je fokus ipak bio na efikasnijoj zaštiti fizičke bezbednosti novinara.

Uputstvom je predviđeno da evidencije treba da sadrže podatke o počiniocu krivičnog dela, oštećenom, krivičnom delu, preduzetim radnjama, kao i podaci o donetim javnotužilačkim i sudskim odlukama. Predviđeni su kvartalni izveštaji koji se dostavljaju RJT-u preko apelacionih javnih tužilaštava.

RJT je u decembru 2020. godine donelo novo Obavezno uputstvo koje je na detaljniji način regulisalo postupanje javnih tužilaštava u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara. Proširuje se krug krivičnih dela na koje tužioci moraju posebno da obrate pažnju, te je pored krivičnog dela Ugrožavanja sigurnosti, Uputstvom obuhvaćeno i 35 drugih krivičnih dela čije izvršenje može dovesti do ugrožavanja bezbednosti novinara.

Novim Uputstvom su uvedene određene novine kako bi se unapredilo vođenje evidencija, te je predviđeno da posebnim evidencijama rukovodi zamenik javnog tužioca određen za primarnu kontakt tačku, i da su zamenik javnog tužioca i javni tužilac odgovorni za tačnost podataka u evidencijama. Uvedeno je mesečno izveštavanje, po kojem su Apelaciona javna tužilaštva dužna da dostavljaju RJT-u zbirne mesečne izveštaje o postupanju u navedenim predmetima. Obrađivač pojedinačnog predmeta je u obavezi da na spisu predmeta na prvom listu crvenom bojom donese naredbu o zavođenju predmeta u posebnu evidenciju i odmah ga dostavi pisarnici radi evidentiranja.

Takođe, novim Uputstvom predviđeno je da nadležni javni tužilac obavezno ispita osnov za pokretanje disciplinske odgovornosti u slučaju nepostupanja po odredbama Uputstva

zbog eventualnog prekršaja, odnosno odbijanja vršenje poslova i zadataka koji su mu povereni i neizvršavanja pismenih uputstva nadređenog javnog tužioca. Nadležni javni tužilac je dužan da o eventualnom podnošenju disciplinske prijave obavesti RJT.

Evidencije i statistički podaci se redovno, na svaka tri meseca, dostavljaju predstavnicima novinarskih i medijskih udruženja koja učestvuju u radu SRG.

Prema podacima dobijenim od RJT-a u 2022. godini (u periodu 01. januar – 30. novembar) javnim tužilaštvima u Srbiji podneto je 76 krivičnih prijava u vezi sa događajima izvršenim na štetu novinara. Od tog broja, u dva predmeta doneta je osuđujuća presuda, dok je u jednom slučaju doneta osuđujuća ali je po žalbi u međuvremenu ukinuta i predmet je vraćen prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje. U jednom slučaju je doneta oslobađajuća presuda (postupak po žalbi je u toku).

U 6 predmeta su u toku postupci pred sudom po optužnom aktu javnog tužioca. U 7 predmeta doneto je rešenje o odbačaju krivične prijave, dok je u 15 predmeta doneta službena beleška da nema mesta pokretanju krivičnog postupka.

U preostalih 45 predmeta postupci su u toku pred tužilaštvom u različitim fazama, pa je tako u dva predmeta podneta zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći, u pet predmeta je u toku sprovođenje dokaznih radnji, dok je u 32 predmeta stavljen zahtev za prikupanje potrebnih obaveštenja, a u jednom predmeta je u toku razmatranje krivične prijave i dostavljenih dokaza radi donošenja odluke. Takođe, 5 predmeta se nalaze u evidenciji nepoznatih počilaca.

Što se tiče izrečenih kazni, ohrabrujuća je činjenica da je u dva slučaja koja su rešena osuđujućom presudom izrečena kazna zatvora. U jednom slučaju izrečena je efektivna kazna zatvora za jednog okrivljenog u trajanju od 14 meseci, a za druga dva okrivljena u trajanju od po 8 meseci. U drugom slučaju je izrečen kućni zatvor u trajanju od 6 meseci bez elektronskog nadzora uz meru bezbednosti zabrane prilaska oštećenom novinaru. Jedna presuda je doneta nakon sprovođenja sudskog postupka, dok je u jednom zaključen sporazum o priznanju krivičnog dela. Treća osuđujuća presuda takođe predviđa kućni zatvor, 8 meseci, u prostorijama u kojima stanuje okrivljeni uz primenu elektronskog nadzora, kao i meru bezbednosti zabrane prilaska i komunikacije sa oštećenim novinarom. Međutim ova presuda je u međuvremenu ukinuta i predmet je vraćen prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

U 2021. godini formirano je 87 predmeta učinjenih na štetu novinara, od čega je u 10 predmeta doneta osuđujuća presuda, a samo u jednom oslobađajuća. U 32 predmeta ili je doneto je rešenje o odbačaju krivične prijave ili službena beleška da nema mesta pokretanju krivičnog postupka. U četiri predmeta u toku je postupak pred sudom. Dok su 40 predmeta u toku pred tužilaštvom, od čega se 13 predmeta nalazi u evidenciji nepoznatih počilaca.

Za razliku od 2022. godine u 2021. godini polovina izrečenih kazni su uslovne osude (5 slučajeva). U jednom slučaju izrečene su efektivne kazne zatvora za dva okrivljena dok je

za trećeg izrečen kućni zatvor. Takođe, u jednom slučaju određen je kućni zatvor uz elektronski nadzor dok je u jednom slučaju bez elektronskog nadzora. U dva slučaja izrečena je mera obaveznog psihijatrijskog lečenja. Ova i druge mere bezbednosti se pojavljuju i uz druge gore pomenute kazne.

Iz evidencija se takođe može videti trend velikog broja slučajeva učinjenih putem interneta i društvenih mreža koji su u nadležnosti Posebnog tužilaštva za visokotehnološki kriminal. Od ukupnog broja prijavljenih slučajeva u 2022. godini (76) ovom tužilaštvu je uzimajući u obzir njegovu nadležnost podneto 36 prijave. U 2021. godini taj broj je bio još veći, prijavljeno je 50 ovakvih slučajeva od ukupno 87. U daleko najvećem broju slučajeva prijave se podnose zbog sumnje da je došlo do pretnje odnosno da je izvršeno krivično delo Ugrožavanje sigurnosti.

I ove kao i prethodnih godina, najviše fizičkih napada beleži se za vreme uličnih protesta. Tako je u septembru u danu kada je održan Europrajd zabeleženo četiri fizička napada i tri napada u narednim danima.

Zbirni podaci od početka vođenja evidencija pokazuje da veliki broj prijavljenih dela na kraju završi odlukom tužilaštva da se nisu ostvarila obeležja nekog krivičnog dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti. Naime u periodu od 01. januara 2016. do 31. oktobra 2022. godine od formiranih 436 predmeta navedenih odluka doneto je u 180 predmeta (41,28%), dok je u 256 predmeta (58,72%) tužilaštvo utvrdilo da postoji osnovana sumnja da je izvršeno neko krivično delo na štetu novinara.

Statistički podaci tužilaštva pokazuju da je u pomenutom periodu doneto 48 osuđujućih presuda, dok je u 18 predmeta primenjen oportunitet odnosno institut odloženog krivičnog gonjenja gde je izvršilac sankcionisan nametanjem neke obaveze (plaćanje novčanog iznosa u humanitarne svrhe, rad u javnom interesu i slično). U svim ovim slučajevima obaveze su ispunjene u celosti, dok je u jednom predmetu u toku primena pomenutog instituta. U jednom predmetu izrečen je vaspitni nalog prema maloletnom izvršiocu. Sa druge strane doneto je 6 oslobađajućih presuda, od kojih jedna nije pravosnažna, u pet predmeta je odbijen ili odbačen optužni akt tužilaštva.

U istom periodu, u 178 slučaja doneto je rešenje o odbačaju krivičnog dela ili je doneta službena beleška da nema mesta pokretanju krivičnog postupka prema punoletnim počiniocima. U dva predmeta doneta je odluka da nema mesta pokretanju postupka protiv maloletnih učinioaca. Pred sudom je u toku 16 predmeta, a u jednom je ustupljeno krivično gonjenje organima druge države. U različitim fazama postupka pred tužilaštvom se nalazi 160 predmeta, a od tog broja 78 se nalazi u evidenciji nepoznatih počinitelaca.

S druge strane dva novinarska udruženja vode evidencije napada i pritisaka na novinare, Udruženje novinara Srbije (UNS) i Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS). Takođe, ni u ovom slučaju podaci u evidencijama nisu identični jer svako udruženje ima svoju metodologiju, način prikupljanja podataka i kategorizaciju.

NUNS vodi Bazu napada i pritisaka na novinare i druge medijske profesionalce još od 2008. godine. U bazu se beleže fizički napadi, verbalne pretnje, napadi na imovinu, pretnje imovini i različite vrste pritisaka. U kategoriji pritisaka se beleži veliki broj događaja, neki od njih mogu da ugroze bezbednost novinara iako ne sadrže direktnu pretnju, dok sa druge strane ima onih slučajeva koji otežavaju svakodnevni rad novinara. U pritiscima se beleže različiti oblici uznemiravanja koji u sebi ne sadrže direktnu pretnju, targetiranja od strane javnih funkcionera i javnih ličnosti, govor mržnje, opasne kampanje diskreditacije, diskriminacija po različitim osnovama, ometanje prilikom izveštavanja sa javnih dešavanja, nepozivanje na događaje od javnog značaja, SLAPP tužbe, kao i mnogi drugi oblici pritisaka. Podaci koji se beleže u bazu su slučajevi za koje je udruženje saznalo direktno od samih novinara ili su informacije dobijene iz medija i nakon provere unete u bazu.

Prema NUNS-ovoj bazi podataka u 2022. godini do sredine decembra zabeleženo je ukupno 116 incidenata, od čega 30 verbalnih pretnji, 9 fizičkih napada, 3 napada na imovinu, 2 pretnje imovini i 68 pritisaka. Dok je u 2021. godini zabeležen ukupno 151 slučaj napada i pritisaka (6 fizičkih, 44 verbalne pretnje, 5 napada i pretnji imovini i 96 pritisaka). U poslednjih nekoliko godina u bazi se beleži veoma veliki broj slučajeva, a posebno je u porastu broj različitih vrsta pritisaka. Takođe, i NUNS-ova baza beleži trend velikog broja pretnji i uznemiravanja koji se novinarima upućuju putem intereneta, a pre svega preko društvenih mreža.

Kada se posmatraju podaci udruženja vidi se da je u 2022. godini zabeležen manji broj napada i pritisaka, međutim, ove godine zabeleženo je dosta zabrinjavajuće ozbiljnih slučajeva napada i pretnji. I dalje vlada negativna atmosfera u društvu kada su u pitanju novinari, evidentiran je veliki broj slučajeva targetiranja novinara od strane visokih funkcionera koji na taj način utiču na kreiranje takve atmosfere.

III. Studije slučajeva iz prakse SRG

Od svih ove godine zabeleženih slučajeva ugrožavanja bezbednosti novinara, a kojih je prema podacima RJT-a bilo 76, izabrano je tri koji su obrazloženi detaljnije kako bi se ilustrovala uloga SRG u njihovom procesuiranju. Reč je o slučajevima: OK radija iz Vranja, pretnji novinaru magazina Drvo-tehnika Dragojlu Blagojeviću i vrlo zabrinjavajućim pretnjama redakciji dnevnog lista Danas.

- Slučaj pretnji OK radiju iz Vranja (No comment caffe)

Pretnje vlasnici OK radija iz Vranja, počele su krajem 2021. godine od strane Dejana Nikolića Kantara, četiri puta osuđivanog za krivična dela, dva puta za ugrožavanje bezbednosti. Nikolić je vlasnik lanca kockarnica i želeo je da proširi svoju kladionicu koja je u susedstvu OK radija. Pokušavao je da otkupi prostorije u kojima je OK radio u čijem sklopu je i No comment caffe, na šta vlasnica, Olivera Vladković, nije pristajala. Bez građevinske dozvole, Nikolić počinje gradnju novog prostora, tik uz prostorije OK radija. Građevinska inspekcija zabranjuje radove, ali oni se nastavljaju. Eskalacija se dešava početkom juna meseca kada se tim radovima zaziđuje deo prostorija Radija. Tome prethodi i upad u deo prostorija u kome radi No comment caffe, uništavanje enterijera, a potom i verbalna pretnja koju je Nikolić putem telefona izrekao zaposlenim novinarima.

Predstavnici SRG posetili su Vranje, obavili razgovore sa zaposlenima u OK radiju, potom i sa kontakt tačkama u policiji i tužilaštvu, kao i sa predstavnicima lokalne samouprave. Detaljno su se informisali o radnjama koje se primenjuju, a potom su obavestili i javnost o zaključcima. Pored SRG, vanrednu sednicu održala je i VRG, koja je osudila ove pretnje, a zamenik Republičkog javnog tužioca, Branko Stamenković, je ocenio da ovaj čin predstavlja rukavicu bačenu u lice pravnoj državi. Nadležno tužilaštvo je podiglo optužnicu, a sud je ubrzo zakazao suđenje.

Predstavnici SRG prisustvovali su svim ročištima i potom imali sastanke sa lokalnim novinarima i kontakt tačkama. Izveštavali su javnost o detaljima slučaja. Član SRG Veran Matić, bio je takođe žrtva kampanje sa plakatima kojima je oblepljeno Vranje sa uvredljivim i optužujućim tekstom i fotografijom. Počinioci su identifikovani i posle suđenja oslobođeni. MUP je radio procenu bezbednosti za zaposlene u OK radiju i odredio mere zaštite, a potom i procenu bezbednosti za članicu SRG Ljiljanu Stojanović koju je policija preventivno obezbeđivala nekoliko nedelja. Ista procena je rađena i za Verana Matića.

Iako je sud radio u otežanim okolnostima uključujući okupljanje više stotina ljudi zaposlenih i plaćenih od strane Nikolića, sudija Jelena Dimitrijević vodila je vrlo profesionalno i efikasno ovaj proces i donela osuđujuće presude od 14 meseci zatvora za prvo-optuženog i po osam meseci zatvora za dvojicu saučesnika. Tokom jednog od ročišta, optuženi je ponovio pretnje, koje su prijavljene i o kojima tužilaštvo trenutno prikuplja dodatna svedočenja i podatke. Sud je takođe određivao pritvor za prvo-optuženog u Okružnom zatvoru u Beogradu, kako bi optuženi dobio adekvatnu zdravstvenu negu, i pored njegove želje da boravi u lokalnom kliničkom centru.

U ovom slučaju mehanizam kontakt tačaka tužilaštva, policije i novinarskih udruženja je vrlo dobro funkcionisao, a predstavnici SRG su napravili značajan iskorak u radu prisustvom u lokalnim sredinama u kojima je došlo do ugrožavanja bezbednosti novinara.

Do pisanja ovog izveštaja, lokalna samouprava još uvek nije realizovala obavezu rušenja nelegalno sagrađenog objekta i zaposlenima u OK radiju je i dalje onemogućen rad. U ovom slučaju neophodna je direktna intervencija Vlade Republike Srbije, jer ova situacija predstavlja demonstraciju moći prvostepeno osuđenog i nastavak zabrinjavajućih poruka pretnji prema novinarima i lokalnoj zajednici.

Osuđeni je u vreme izvršenja krivičnog dela, već bio na izdržavanju četvoromesečne kazne zbog krivičnog dela organizovanja ilegalnog kockanja. Na zahtev upućen Upravi za igre na sreću, kako je moguće da osoba koja ima nekoliko krivičnih presuda, a poslednju i za delo ilegalnog kockanja, dobije licencu za bavljenje igrama na sreću, novinarska i medijska udruženja su dobila odgovor da to lice nije prijavilo da je kažnjavano.

Nakon toga, privremeno su zatvorene kladionice, ali je ubrzo Upravni sud doneo privremenu meru kojom se poništava ova odluka Uprave za igre na sreću i kojom se omogućava nastavak rada kladionica. Ovo je primer u kojem se može videti nesinhronizovanost sudske vlasti kada je reč o slučajevima koji su višeslojni, složeniji, jer se optuženi obogatio krivičnim delom organizovanjem ilegalnih igara, pa je potom taj biznis legalizovao i raširio ga u kratkom vremenskom periodu. Uprkos tome, Upravni sud je procenio da je od sankcionisanja organizovanog kriminala važnija sudbina 160 zaposlenih, koji dobijaju plate iz posla koji je nastao izvršenjem krivičnog dela.

Kada je reč o kaznenoj politici prema Nikoliću, uočena je i blaga kaznena politika s obzirom na izrečenu sankciju od četiri meseca sa izdržavanjem kazne u kućnim uslovima bez elektronskog nadzora. Uz to dozvoljeno mu je da odlazi na fiktivno radno mesto, a povrh svega i dodatnih sat vremena šetnje jer toliko imaju i zatvorenici u zatvorima.

Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, nije bila obaveštena o tome šta u stvari radi Dejan Nikolić, da zloupotrebljava dobijene povlastice i donosi odluku o ukidanju tih povlastica, ali je Nikolić bio u pritvoru zbog novog krivičnog dela počinjenog za vreme izdržavanje kazne. Imamo dosta primera u kojima se vidi da se Dejanu Nikoliću vrlo često izlazi u susret i blagom kaznenom politikom i u procesu izvršenja kazni. I kada je reč o dinamici suđenja u drugim slučajevima koji se često odlažu i zbog njegovog prijavljivanja zdravstvenih problema. U ovom trenutku mu se sudi za pretnje i napad na načelnika Policijske uprave i za pretnje i nasilje prema bivšoj devojci.

Ocena predstavnika SRG je da je u svim slučajevima vezanim za Nikolića neophodno angažovanje vrha izvršne vlasti kroz konkretnu pomoć lokalnoj samoupravi da realizuje rušenje nelegalnog objekta. Veoma je važno da se sprovedu šire istražne radnje o poslovanju Dejana Nikolića Kantara i povezanih lica, poreklo imovine – jer postoje jasne naznake i svedočenja da je reč o eklatantnom primeru organizovanog kriminala.

Ponašanje Nikolića i njegovi komentari u sudnici mogu da se tumače kao njegova rešenost da i posle izdržane kazne nastavi sa izvršenjem krivičnih dela.

- Slučaj pretnji novinaru Dragojlu Blagojeviću

Urednik i vlasnik časopisa Drvo tehnika, Dragojlo Blagojević, prijavio je pretnje telefonom koje je dobio oko ponoći između 12-og i 13-og jula 2022. godine. Mesec i po dana kasnije Treće Osnovno javno tužilaštvo donelo je rešenje o odbijanju krivične prijave pošto je MUP nakon sprovedene istrage utvrdio da nije postojao ni jedan poziv u vreme koje je novinar prijavio.

Uprkos tome, član SRG Veran Matić je kroz lični angažman došao do podatka da MTS Telekom ipak ima zabeležen poziv u vreme kako je to tvrdio novinar Blagojević. Na hitno sazvanoj sednici SRG predstavnik tužilaštva Branko Stamenković je, po saznanju za ovaj nov razvoj situacije, rekao da će napraviti presedan i dati nalog nadležnom tužilaštvu da direktno od Telekoma zatraži podatak o komunikacijama ka telefonu Blagojevića, bez posredstva policije. Posle određenog vremena dobijena je i zvanična potvrda od Telekoma da se sporni poziv ipak dogodio, kao i informacija o celokupnom telefonskom saobraćaju od 12-og do 15-og jula koji svedoče o više od dvadeset poziva, što je potpuno drugačije od nalaza policije, a čime su potvrđeni navodi novinara Blagojevića.

Posle te informacije nadležno tužilaštvo ponovo pokreće istragu kako bi se utvrdilo ko je pretio novinaru, ali i istragu o tome kako je moglo da se dogodi da policija raspolaže netačnim podacima. Prema podacima Telekoma preteći poziv je došao iz inostranstva i došao je do Blagojevićevog fiksnog telefona kroz infrastrukturu SBB-a. Ovaj operater je dao podatke o dolaznom pozivu i identifikovao zemlju iz koje je poziv došao, kao i broj. Tužilaštvo je putem međunarodne pravne pomoći tražilo identifikaciju vlasnika broja. Međutim, do pisanja ovog izveštaja nije dobijena tražena informacija pre svega zbog sporosti postupka međunarodne pravne pomoći i to sa strane institucija zemlje od koje su podaci traženi.

Paralelno, u istrazi vezanoj za propuste sa strane policije dobijeno je obaveštenje od eksperta da je ipak registrovan problem u softveru koji registruje samo pozive koje dobiju pretplatnici MTS Telekoma i da će se raditi na njegovom rešavanju. Reč je ozbiljnom nedostatku koji predstavlja i pretnju po nacionalnu bezbednost zbog čega ga treba rešavati temeljno.

U svakom slučaju, iako se i dalje iščekuju rezultati istrage pretnji novinaru Dragojlu Blagojeviću, može se reći da je SRG napravila određene iskorake u ovom slučaju. Pre svega, reč je o novom modelu rada koji podrazumeva stalno zasedanje SRG kada je reč o ozbiljnim napadima na novinare. Članovi SRG su bili u stalnoj elektronskoj komunikaciji i održali su veliki broj vanrednih sastanaka kako bi pažljivo pratili ovaj slučaj i razmenjivali dobijene podatke. Isto tako, utvrđeni su određeni nedostaci u načinu na koji policija istražuje slučajeve pretnji u digitalnom okruženju, tačnije pristupu zadržanim podacima kojima raspolažu operateri, pa se u bliskoj budućnosti očekuje ispravljanje tih nedostataka čemu je SRG značajno doprinela.

- Slučaj pretnji dnevnom listu Danas:

Početak novembra, redakcija dnevnog lista Danas dobila je elektronskom poštom pretnju koja je ocenjena kao potencijalno veoma opasna i zabrinjavajuća, jer se pominje da će im se dogoditi isti scenario kao onaj kroz koji je prošao Šarli Ebdo. U tom slučaju ubijeno je 11 članova redakcije ovog francuskog lista. Poslata poruka sadržala je precizan opis šta će im se dogoditi, sa detaljnim poznavanjem novinarki i novinara zaposlenih u Danas-u koji će biti primarni ciljevi i sa navođenjem rasporeda prostorija u kojima se nalazi redakcija. Spisku potencijalnih meta pridodati su i pojedini frilenseri koji su saradnici Danas-a. Ovakva pretnja nije samo uznemirala redakciju već i celu novinarsku zajednicu i SRG. Sistem kontakt tačaka je veoma brzo reagovao i obavljene su sve neophodne istražne radnje u vrlo kratkom vremenskom periodu.

SRG je u društvu ambasadora Misije OEBS-a u Srbiji, Jana Bratua (Jan Braathu) posetila redakciju ovog medija, informisala se o tome kako je u uslovima pretnji organizovan rad, i podelila sa urednikom i zaposlenim novinarima informacije o toku istrage.

Ubrzo je utvrđeno da je pretnja došla preko Proton mail-a, firme iz Švajcaske poznate po kriptovanju poruka i anonimizaciji pošiljaoca. U ovom slučaju, s obzirom da je reč o ozbiljnom delu koje čak ima elemente i terorizma, Proton je dao određene informacije ali ne i ključne koje bi dovele do otkrivanja identiteta osobe koja je pretila. Sa druge strane, Tužilaštvo za visoko-tehnološki kriminal registrovalo je problem koji postoji u procesu identifikacije pošiljaoca zbog toga što lokalni provajderi jednu IP adresu koriste za više stotina, pa čak i više hiljada korisničkih naloga. Ovo praktično čini skoro nemogućim identifikaciju onoga ko je poslao poruku. Predstavnici medijske zajednice su informisani da se koriste svi kapaciteti nadležnih službi, ali da za sada nisu postignuti krajnji rezultati. RJT je tražilo dodatne informacije od nadležnih službi u Švajcarskoj, kao i od Protona, ali do pisanja ovog izveštaja nije bilo odgovora koji bi omogućili policiji i tužilaštvu da identifikuje osobu koja je pretila.

U međuvremenu, MUP je postavio stalno obezbeđenje ispred redakcije Danas-a, a rađene su i procene bezbednosti za urednike i novinare. SRG je u ovom slučaju permanentno aktivna, u stalnom zasedanju, ali se protokom vremena smanjuju mogućnosti za uspešno rešavanje slučaja.

Nemogućnost rešavanja ovog slučaja, ako je u pitanju organizacija i rad domaćih provajdera, mora da postane tema informisanja najviših organa države i dogovor o tome da se isprave propusti i da se izbegnu situacije u kojima je nemoguće identifikovati sa koje je adrese poslata preteća poruka i ko je vlasnik naloga.

IV. Aktivnosti SRG tokom 2022. godine

Sredinom 2020. godine, SRG je u saradnji sa Misijom OEBS-a izradila Akcioni plan 2021 – 2022 koji se sastojao od 11 aktivnosti koje su članovi SRG jednoglasno usvojili u decembru iste godine. Od navedenih 11 aktivnosti za pomenuti dvogodišnji period, tokom 2021. godine, SRG je realizovala sledeće:

- Izrada Analize potencijalnih izmena Krivičnog zakonika
- Pokretanje sajta Bezbedni novinari
- Izrada dva video podkasta o bezbednosti novinara
- Priprema Izveštaja o aktivnostima SRG za period 2017-2021

Sa druge strane, tokom 2022. godine SRG je implementirala preostale aktivnosti predviđene ovim dokumentom (preostala samo jedna koja će, zbog određenih tehničko-administrativnih razloga, biti prebačena za prvo tromesečje 2023 godine):

- Studijska poseta Holandskoj radnoj grupi za bezbednost novinara
- Izrada Analize „Medijska slika ugroženosti i ugrožavanja novinara u Srbiji“
- Izrada Analize dosadašnje komunikacije i stepena otvorenosti nadležnih državnih institucija u vezi sa slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara
- Obeležavanje Međunarodnog dana borbe protiv nekažnjivosti za napade na novinare kroz ograniciranu panel diskusiju „Bezbednost novinara u Srbiji: dostignuća i izazovi radnih grupa“
- Izrada godišnjeg izveštaja SRG za 2022. godinu
- Učešće predstavnika SRG na mnogobrojnim međunarodnim i domaćim konferencijama i forumima

Kao što je pomenuto, u 2022. godini ostvarene su različite aktivnosti u okviru Akcionog plana SRG za 2021. i 2022. godinu. Izrađene su dve analize, jedna od njih je „Medijska slika ugroženosti i ugrožavanja novinara u Srbiji“. Ona je obuhvatila analizu tekstova dnevnih novina (ukupno 316), a cilj je imala da se utvrde osobenosti medijskog narativa o ugrožavanju novinara i medijskih organizacija i mehanizam pomoću kojeg se taj narativ ili različiti narativi konstruišu. Analiza počiva na jasnom razgraničenju i determinisanju razlike između argumentovane kritike profesionalnog rada i jasno izrečenih stavova u odnosu na neargumentovanu kritiku ličnih karakteristika i preferenci, koja ugrožava profesionalni i lični integritet.

Takođe, urađena je i „Analiza dosadašnjih modela komunikacije i stepena otvorenosti nadležnih državnih institucija u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara“, koja je analizirala stepen otvorenosti kroz razgovore u fokus grupi i anonimnu anketu, kao i položaj oštećenog u krivičnom postupku. Analiza je pokazala nedovoljan stepen otvorenosti institucija ali i povećanje vidljivosti SRG u odnosu na prethodni period, definišući preporuke kako da se otvorenost dalje poboljša.

Jedna od aktivnosti koja je bila predviđena Akcionim planom bila je i studijska poseta Holandiji, koja je održana u maju 2022. godine, a koja je omogućila da se članovi SRG

upoznaju sa načinom rada holandske Radne grupe za bezbednost novinara, koja je osnovana od strane policije, tužilaštva i udruženja novinara i glavnih urednika. Poseta je organizovana od strane Misije OEBS-a, a prisustvovalo je 9 predstavnika SRG. Predstavnici SRG su imali prilike da razgovaraju i razmene iskustva sa novinarskim udruženjem iz Holandije i da se upoznaju sa načinom na koji funkcioniše njihova radna grupa, način finansiranja, gde su sličnosti i razlike i kako su oni uspostavili mehanizam u pojedinačnim slučajevima. Razmenjene su najbolje prakse, razgovaralo se o glavnim izazovima sa kojima se susreću kolege iz Holandije kao i o načinima njihovog rešavanja. Članovi SRG su se upoznali sa radom i drugih institucija u Holandiji, kao što je institucija Ombudsmana ali i samoregulatornog tela Saveta za štampu. Imali su prilike da razgovaraju sa profesorom Pravnog fakulteta Univerziteta u Amsterdamu o problemima vezanim za bezbednost novinara, aktima i rezolucijama koje su donete na tu temu, ali i o novim trendovima kada su u pitanju medijske slobode, kao i o evropskom aktu o slobodi medija.

Aktivnosti Stalne radne grupe u 2022. godini bile su intenzivnije i uspostavljene su određene pozitivne prakse, a solidarnost koju je pokazala u pojedinim slučajevima bila je od velike važnosti za same novinare. Ovu godinu obeležili su jako uznemiravajući slučajevi pretnji novinarima i medijima, te su predstavnici SRG prepoznali potrebu da izmene i prilagode način rada i da se intenziviraju aktivnosti, ne samo u okviru redovnih i vanrednih sastanaka, već i posete redakcijama i novinarima, odlasci u lokalne medije, podrška novinarima i medijima koji prolaze kroz teške sudske postupke, ali i razgovori sa pojedinim institucijama van SRG.

U nekoliko navrata predstavnici SRG su zajedno sa ambasadorom Misije OEBS-a u Srbiji Janom Bratuom posetili ugrožene novinare i redakcije, poput posete dnevnom listu Danas ili razgovora sa novinarkom Jelenom Obućinom, pružajući podršku i pokazajući solidarnost sa medijskim akterima koji su zbog svog izveštavanja izloženi različitim oblicima pretnji i napada.

SRG je u ovoj godini bila aktivnija i na polju komunikacije sa javnošću pre svega putem davanja izjava njenih predstavnika u medijima i učestvovanje u različitim emisijama. SRG je u nekoliko navrata objavila saopštenja za javnost što je doprinelo da bude prepoznatljivija u javnosti i da se njene aktivnosti pominju u većem broju tekstova nego što je to ranije bio slučaj.

Samim Sporazumom predviđeno je da SRG održava redovne tromesečne sastanke a po potrebi i vanredne. U 2022. godini SRG je održala ukupno 8 sastanaka, od kojih su četiri bili redovni, a 4 vanredni sastanci. Ova dinamika je u skladu sa Pravilnikom o procedurama SRG, koji propisuje da se Grupa redovno sastaje jednom u tri meseca. Osim redovnih aktivnosti, upoznavanja sa trenutnim stanjem kada su u pitanju slučajevi iz evidencija i preduzetim radnja nadležnih institucija, aktuelnim temama i dešavanjima, pojedini veoma ozbiljni slučajevi su zahtevali dodatne aktivnosti i dublju analizu od strane članova SRG. Četiri vanredna sastanka su održana u drugoj polovini godine i većina se odnosila na gore pomenut slučaj pretnji novinaru Dragojlu Blagojeviću, ali i povodom drugih ozbiljnih pretnji kao što su pretnje redakciji dnevnog lista Danas. Članovi SRG su

bili upoznati sa postupanjima nadležnih institucija i bili su u mogućnosti da kroz svoje reakcije i saznanja doprinesu napretku i istragama pojedinih slučajeva.

Predstavnici SRG su u 2022. godini prisustvovali radnom doručku koji je organizovan u Holandskoj ambasadi, gde su prisustvovali ambasadori Holandije i Kanade i ambasadorica Velike Britanije. Na sastanku se pričalo o radu SRG, ali i generalno o trenutnoj situaciji kada je u pitanju bezbednost novinara.

U saradnji Misije OEBS-a u Srbiji i ambasade Austrije, i uz podršku EU Delegacije u Srbiji, 2. novembra je u Beogradu organizovana panel diskusija „Bezbednost novinara u Srbiji: Dostignuća i izazovi radnih grupa za bezbednost novinara“. Cilj ovoga događaja bio je da informiše učesnike o nedavnim dešavanjima u tri važna slučaja ugrožavanja bezbednosti novinara (Dragojlo Blagojević, Jelena Zorić i OK Radio), kao i da omogući platformu za debatu svih zainteresovanih strana zasnovanu na činjenicama o dostignućima i izazovima sa kojima se suočavaju postojeći mehanizmi za zaštitu bezbednosti novinara: Stalna radna grupa za bezbednost novinara i Vladina radna grupa za bezbednost novinara. Pored toga, događaj je predstavljao i dalju podršku svim akterima u njihovim značajnim naporima da unaprede bezbednost novinara, slobodu medija i slobodu izražavanja u zemlji kao i u definisanju zaključaka i preporuka koji će biti od koristi za definisanje novog Akcionog plana SRG za period 2023 – 2025.

Takođe, u 2022. godini održao se jedan događaj na temu potencijalnih izmena Krivičnog zakonika u delu koji se tiče bezbednosti novinara. Pojedini predstavnici SRG učestvovali su na okruglom stolu “Zaštita bezbednosti novinara kroz izmene Krivičnog zakonika – možemo li do konsenzusa?”, na kojem se podsetilo na razloge ulaska u predlaganje izmena ovog zakona, a predstavnici SRG i ostali učesnici su iznosili svoja mišljenja na tu temu.

Pored spomenutih pojedinačnih poseta određenim redakcijama i novinarima, institucijama, predstavnici SRG, kako predstavnici udruženja, tako i predstavnici institucija, su se pojavljivali na javnim događajima, otvorenog i zatvorenog tipa. Učestvovali su na debatama na kojima su predstavljali rad SRG, isticali dobre prakse, ali i mogućnosti za unapređenje, a najvažnije od svega upoznavali javnost i novinare o postojanju i njenim aktivnostima, kako bi i sami novinari više koristili ovaj mehanizam.

Još jedna važna aktivnost SRG na kojoj se radilo tokom 2022. godine je SOS telefon za prijavljivanje pretnji i napada na novinare. Ovaj servis pokriva svakodnevno dežurstvo advokata i pravnika koji novinarima pružaju besplatne pravne savete u slučajevima kada im je ugrožena bezbednost. SOS linija mesečno u proseku ima između 20 i 40 poziva. Od tog broja između 5 i 10 bude prijavljeno kroz Sistem kontakt tačaka. Redovni izveštaji koji sadrže podatke o funkcionisanje SOS linije šalju se kabinetu predsednice vlade i Ministarstvu za kulturu i informisanja - sada Ministarstvu za informisanje i telekomunikacije. Ovo je važno jer se na taj način najviši organi vlasti informišu o političkim pritiscima, a u nekim konkretnim slučajevima dolazi i do direktne intervencije premijerke ili članova kabineta.

Pored toga, i dalje se održava veb sajt bezbedninovinari.rs koji objavljuje sve relevantne informacije o kontakt tačkama i izveštaje RJT koji se izrađuju kvartalno. Takođe objavljuju se i tekstovi koji se iz različitih uglova bave temom bezbednosti novinara, kao i objašnjenje o neophodnim pravnim koracima koji se trebaju preduzeti u svakoj prilici kada je novinaru ugrožena bezbednost.

V. Akcioni plan SRG 2023 - 2025

Na sastancima SRG tokom 2022. godine često su se vodili razgovori o potrebi da se u narednom periodu osmisle nove aktivnosti za unapređenje rada i efikasnosti Grupe, a pre svega za definisanje novog Akcionog plana za period 2023 – 2025.

Definisanje novog Akcionog plana postalo je naročito važno s obzirom na činjenicu da je Sporazum o saradnji i merama za unapređenje bezbednosti novinara, potpisan u decembru 2016. godine, u potpunosti implementiran. Sporazum je predviđao 10 mera i sve su realizovane.

Pored toga, Akcioni plan SRG za period 2018 – 2019, koji je predviđao 15 aktivnosti, je takođe u potpunosti implementiran. Gotovo isto važi i za Akcioni plan SRG za period 2021 – 2022 koji je sadržao 11 aktivnosti od kojih je preostala samo jedna koja će, zbog određenih tehničko-administrativnih razloga, biti prebačena za prvo tromesečje 2023 godine.

Imajući sve ovo u vidu, kao i potrebu da SRG bude aktivna i u vremenskom intervalu van redovnih tromesečnih sastanaka, članovi Grupe su usvojili dole navedeni plan aktivnosti za naredni trogodišnji period. Svaka od predloženih aktivnosti sadrži informaciju o vremenskom okviru za implementaciju kao i predlog partnera koji će, uz podršku OEBS-a, preuzeti vodeću ulogu u implementaciji. Sve definisane aktivnosti postale su deo Akcionog plana na osnovu mnogobrojnih izveštaja i analiza koje je SRG izradila u prethodne dve godine.

Na kraju ovog odeljka nalazi se i tabela aktivnosti iz koje može da se vidi dinamika njihove realizacije tokom naredne tri godine. Sva potrebna sredstva za realizaciju predloženog Akcionog plana biće obezbeđena od strane Misije OEBS-a u Srbiji.

Aktivnosti – Akcioni plan 2023 - 2025

Aktivnost 1: Redovne godišnje obuke kontakt tačaka policije i tužilaštva o primeni Obavezujućih uputstava Republičkog javnog tužioca u vezi sa krivičnim predmetima ugrožavanja bezbednosti novinara i drugim temama iz sfere značaja javnog informisanja u demokratskim društvima

Predstavnici medijske zajednice smatraju da postoje razlike u kvalitetu i posvećenosti postupanja između pojedinih tužilaštava i policijskih uprava. Smatraju da je potrebno uspostaviti ujednačenije prakse na svim nivoima i u radu svih kontakt tačaka, što će za sobom povući i još efikasnije druge faze postupka kao što su prikupljanje dokaza, pisanje utemeljenijih optužnica, i uopšte otkrivanje i procesuiranje počinilaca. Zbog toga bi, jednom godišnje u naredne tri godine, trebalo organizovati zajedničku obuku za predstavnike tužilaštva i policije koja bi uključila temu primene obavezujućih uputstava RJT-a, ali i druge teme koje su od značaja za efikasnije procesuiranje krivičnih dela protiv novinara uključujući borbu protiv seksualnog i drugih vrsta rodno-zasnovanog nasilja, kao i specifičnih pretnji i uznemiravanja novinarki.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	RJT i MUP
Vremenski okvir:	Jednom godišnje od 2023. do 2025. godine

Aktivnost 2: Izrada kurikuluma i na osnovu njega obuke novinara o bezbednosti, uključujući i opšta obavezujuća uputstva tužilaštva i unapređenje znanja medijskih radnika o pravnim procedurama, krivičnim delima, pravima oštećenog, značaju prijavljivanja svakog napada, pripremi novinara za saslušanja u tužilaštvu i slično

Ova aktivnost je predviđena ne samo zbog potrebe da se za novinare organizuju obuke već i zbog toga što je reč o projektu Nezavisnog društva novinara Vojvodine za koji su već obezbeđena sredstva i čija realizacija kreće 2023. godine. Ova aktivnost biće posvećena lokalnim sredinama i imaće dve faze. U prvoj, početkom godine, radiće se na izradi kurikuluma na osnovu istraživanja potreba novinara, dok bi od marta krenula serija radionica za koje će tačni datumi biti objavljeni naknadno.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV)
Vremenski okvir:	Tokom cele 2023. godine

Aktivnost 3: Tromesečne posete predstavnika SRG lokalnim sredinama

Tokom 2022. godine ispostavilo se da je prisustvo SRG u lokalnim sredinama od izuzetnog značaja. U slučaju OK Radija iz Vranja to je bila jedna od prelomnih tačaka koja je značajno doprinela efikasnijem rešavanju ovog slučaja. Angažovanje SRG u lokalnim sredinama dovodi do podizanja pažnje javnosti i preuzimanja dela tereta koji lokalni novinari trpe, kao i do slanja snažne poruke da slučajevi ugrožavanja bezbednosti novinara neće ostati nekažnjeni. Sa praksom odlaska predstavnika SRG u lokalne sredine mora se nastaviti tako da postane redovna aktivnost koja će se sprovesti jednom u tri meseca ili češće ako se ukaže potreba za tim.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Udruženje novinara Srbije (UNS)
Vremenski okvir:	Svaki treći mesec počev od marta 2023. godine.

Aktivnost 4: Uspostavljanje 24/7 psihološke pomoći novinarima koji prolaze kroz traume nakon izvršenja krivičnih dela protiv njih

Često se u diskusijama na sastancima SRG razgovaralo o dodatnim formama i modelima saradnje, te da li je potrebno postojećem mandatu Grupe pridodati nove zadatke. Kada je reč o SRG, čini se da se ovo naročito odnosi na mere usmerene ka prevenciji odnosno sprečavanju budućih napada, ali i na pružanje podrške nakon napada u vidu upućivanja u zdravstvene ustanove, podrške u prevazilaženju traume, kao i moguća kompenzacija u vidu fondova pomoći. Krajem 2022. godine Misija OEBS-a u Srbiji je formirala tim koji će izraditi Analizu mentalnog zdravlja novinara i koji će dati preporuke za višegodišnje aktivnosti i projekte usmerene ka poboljšanju ambijenta u kome novinari rade. Očekuje se da jedna od aktivnosti bude i uspostavljanje 24/7 besplatne psihološke pomoći

novinarima izloženim traumama po ugledu na 24/7 SOS telefon i možda kao jedinstveni paket podrške medijskim radnicima.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Asocijacija nezavisnih elektronskih medija
Vremenski okvir:	jun - decembar 2023. godine, a zatim i 2024 - 2025

Aktivnost 5: Panel diskusija o pravima novinara kao oštećenih sa fokusom na sekundarnu viktimizaciju novinara tokom istražnog postupka

Problem sekundarne viktimizacije, posebno kod kontakta oštećenih novinara sa osumnjičenima tokom istražnog postupka, po mišljenju predstavnika medijske zajednice predstavlja dodatni pritisak na novinare. Novinari se često zbog toga povlače, ili čak prestaju da prijavljuju pretnje i napade. Kada se saslušava oštećeni, okrivljeni ima pravo da postavlja pitanja. Ukoliko bi se to onemogućilo okrivljenom to bi bilo polje za potencijalnu žalbu zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka. Pravni sistem je takav i trenutno su eventualno moguće sitne promene u primeni, poput zaštite privatnih podataka i zaštite samih oštećenih od strane udruženja kroz obezbeđivanje prisustva pravnih zastupnika umesto oštećenih novinara. U nameri da se pokuša sa pronalaženjem kako kratkoročnih tako i dugoročnih rešenja za problem sekundarne viktimizacije novinara SRG će organizovati stručnu raspravu na ovu temu.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS)
Vremenski okvir:	Maj 2023. godine (Svetski dan slobode medija)

Aktivnost 6: Nastavak angažovanja (prevashodno medijskih i novinarskih udruženja) na definisanju izmena Krivičnog zakonika Republike Srbije koje bi omogućile sveobuhvatniju i efikasniju krivično-pravnu zaštitu novinara.

Jedan od zaključaka panel diskusije o radnim grupama za bezbednost novinara koja je održana u novembru 2022. godine bio je da postojeći krivično-pravni okvir i način na koji se shvata krivično delo „Ugrožavanje sigurnosti“ iz člana 138 stav 3 KZ-a, više nisu dovoljni za efikasno procesuiranje napada i pretnji novinarima. Neophodne su promene jer sve je više situacija u kojima tako definisana krivična dela ne mogu da obezbede novinarima adekvatnu krivično-pravnu zaštitu. Novinarska udruženja bi trebalo da preuzmu započeti posao u vezi sa izmenama i dopunama Krivičnog zakonika i to kroz angažovanje pravnog eksperta koji bi uzeo u obzir već postojeće predloge (poput mišljenja profesora Stojanovića) ali i predloge civilnog društva i izradio Nacrt amandmana koji bi predstavljao konsenzus svih strana.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Asocijacija onlajn medija (Slavko Ćuruvija fondacija)
Vremenski okvir:	Februar - maj 2023. godine

Aktivnost 7: Izrada tromesečnog biltena SRG sa podacima o slučajevima i radu Grupe koji bi se distribuirali novinarima preko mejling lista novinarskih i medijskih udruženja

Kada je reč o komunikaciji novinarskih i medijskih udruženja sa svojim članovima o postojanju Sporazuma i SRG, kao i o konkretnim predmetima, čini se da tu postoji određeni prostor za unapređenje koji bi svima bio od koristi. Prema rezultatima istraživanja o transparentnosti državnih organa u slučajevima bezbednosti novinara tek 37.5% anketiranih novinara je izjavilo da od svojih udruženja dobija informacije o radu SRG. Njih 25% je izjavilo da ne dobija, dok 37.55% smatra da neke informacije ima, ali da nije dovoljno upoznat sa detaljima. Pomenuti bilteni bi predstavljali zapravo već postojeće tromesečne biltene koje pravi RJT sa tim da bi bili modifikovani u kraći tekst sa osnovnim informacijama koje bi bile zanimljive novinarima.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	RJT uz asistenciju OEBS-a
Vremenski okvir:	svaka 3 meseca počev od marta 2023. godine

Aktivnost 8: Izrada godišnjeg izveštaja o radu Stalne radne grupe za bezbednost novinara

Pravilnik o radu SRG predviđa obavezno objavljivanje polugodišnjih izveštaja o radu Grupe, što sve do kraja 2021 godine nije bilo rađeno. Krajem te godine objavljen je prvi četvorogodišnji izveštaj o radu SRG, a krajem ove godine objavljen je i izveštaj za 2022. godinu. Kako bi ispunili ovu važnu obavezu i nastavili sa dobrom praksom objavljivanja godišnjih izveštaja koja značajno doprinosi boljoj informisanosti javnosti o radu Grupe kao i njenom kredibilitetu, svake godine će po dva člana SRG, uz pomoć predstavnika Misije OEBS-a, raditi na izradi godišnjih izveštaja.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Asocijacija medija
Vremenski okvir:	svaki novembar i decembar od 2023. do 2025. godine

Aktivnost 9: Studijska poseta SRG jednoj od zemalja članica OEBS-a sa ciljem uspostavljanja međunarodne saradnje i razmene iskustava u borbi za unapređenje bezbednosti novinara

U maju 2022. godine predstavnici SRG bili su u studijskoj poseti Holandskoj radnoj grupi za bezbednost novinara koja je osnovana u julu 2018. godine. Ova aktivnost je, po oceni učesnika, bila veoma uspešna i jako je doprinela poboljšanju koherentnosti Grupe i dobijanju novih saznanja koja mogu biti iskorišćena za još efikasniji rad u lokalnim okvirima. Važno bi bilo da se nastavi sa ovim aktivnostima, a konkretne zemlje koje će se posetiti biće izabrane u dogovoru između Misije OEBS-a i članova Grupe.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Logistika i organizacija – Misija OEBS-a u Srbiji
Vremenski okvir:	maj 2024. godine

Aktivnost 10: Regionalne konsultacije predstavnika tužilaštava, policije, sudija i novinara sa ciljem promocije mehanizama za unapređenje bezbednosti novinara u državama regiona.

Regionalne konsultacije imaju za cilj razmenu i promociju najboljih praksi i iskustava prilikom uvođenja nacionalnih mehanizama za poboljšanje bezbednosti novinara. Ovaj događaj će okupiti do osam učesnika iz svih zemalja u regionu koji predstavljaju tužilaštvo, policiju, sudstvo i udruženja novinara i medija i značajan broj lokalnih stručnjaka, novinara, akademika i predstavnika vladinih institucija.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Logistika i organizacija – Misija OEBS-a u Srbiji i OSCE RFOM
Vremenski okvir:	Mart 2023. godine

Aktivnost 11: Učešće članova SRG na međunarodnim forumima i konferencijama radi unapređenja znanja vezanih za međunarodne standarde i najbolje prakse u oblasti zaštite bezbednosti novinara

Za ovu aktivnost ne može se u ovom trenutku predvideti tačno određen vremenski okvir, ali je bitno da SRG ima mogućnost da svoje članove šalje na međunarodne konferencije poput onih koje organizuje kancelarija Predstavnice OEBS-a za slobodu medija, ili Savet Evrope, ili primera radi Međunarodni festival novinarstva u Perudi, kao i durgi profesionalni sastanci i konsultacije koje organizuju međunarodne organizacije civilnog društva kao što su: Article 19, Komitet za zaštitu novinara, International Press institute i drugi slični projekti saradnje institucija i nevladinog sektora u Evropi.

Partner u realizaciji ove aktivnosti:	Misija OEBS-a u Srbiji
Vremenski okvir:	Tokom naredne 3 godine u zavisnosti od događaja

Tabela – Vremenski okvir implementacije predloženih aktivnosti

2023												
	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec
Aktivnost 1										X		
Aktivnost 2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aktivnost 3			X			X			X			X
Aktivnost 4						X	X	X	X	X	X	X
Aktivnost 5					X							
Aktivnost 6		X	X	X	X							
Aktivnost 7			X			X			X			X
Aktivnost 8											X	X
Aktivnost 10			X									
Aktivnost 11	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

2024												
Title	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec
Aktivnost 1					X							
Aktivnost 3			X			X			X			X
Aktivnost 4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aktivnost 7			X			X			X			X

Aktivnost 8												x	x
Aktivnost 9					x								
Aktivnost 11	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2025												
Title	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec
Aktivnost 1											x	
Aktivnost 3			x			x			x			x
Aktivnost 4	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Aktivnost 7			x			x			x			x
Aktivnost 8											x	x
Aktivnost 11	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

VI. Zaključci i preporuke

- Nakon više od pet godina postojanja SRG može se zaključiti da ona ima kapacitet da ostvari ciljeve zbog kojih je i osnovana. Od svog osnivanja do danas SRG je dala veliki i važan doprinos istragama i sudskim postupcima u slučajevima krivičnih dela protiv novinara koji su, činjenica je, efikasniji nego ranije. Međutim, bezbednost novinara u Srbiji ipak još uvek nije na zadovoljavajućem nivou i zahteva nastavak intenzivnog angažovanja svih aktera uključujući i dalju podršku Misije OEBS-a.
- Kada je reč o postojećim inicijativama u Srbiji koje se tiču unapređenja bezbednosne situacije za novinare može se reći da projekti poput SRG i 24/7 SOS telefona stavljaju Srbiju u veliku prednost u odnosu na ostale zemlje koje se suočavaju sa sličnim izazovima.
- Iako se podaci o napadima na novinare i druge medijske profesionalce koje vode RJT i novinarska udruženja razlikuju, pre svega zbog različite metodologije, iz prikupljenih podataka može se zaključiti da je broj napada na novinare i dalje zabrinjavajući. Tokom 2022. godine zabeleženi su veoma ozbiljni slučajevi napada na medije i novinare, na koje je SRG ipak reagovala adekvatno i u skladu sa svojim mandatom definisanim u Pravilniku o radu ovog tela.
- Prema zvaničnoj bazi podataka Republičkog javnog tužilaštva (u daljem tekstu: RJT), u periodu od 01. januara do 31. novembra 2022. godine, formirano je 76 krivičnih predmeta u vezi sa krivičnim delima počinjenim na štetu novinara, od kojih 3 predmeta u januaru, 4 u februaru, 9 u martu, 12 predmeta u aprilu, 3 u maju, 11 u junu, 5 u julu, 8 u avgustu, 10 u septembru, 4 u oktobru i 7 u novembru. Prvostepena ili konačna odluka doneta je u 25 predmeta, što predstavlja 32,89% od ukupnog broja. U poređenju sa 87 formiranih krivičnih predmeta u 2021. godini, može se reći da je registrovan manji pad broja napada.
- Evidencije tužilaštva (takozvani tromesečni bilteni) dostavljaju se predstavnicima SRG redovno, u poslednjih nekoliko meseci u nešto izmenjenom formatu - sa tabelama svih slučajeva, ali i sa statističkim podacima. Ohrabruje činjenica da su u poslednje dve godine za neke veoma ozbiljne slučajeve izrečene kazne zatvora, neke efektivne a u nekim slučajevima kućni zatvor. Takođe, hitna reakcija tužilaštva i policije u prvim inicijalnim fazama postupka primećena je u velikom broju slučajeva, međutim, problem predstavljaju kasnije faze postupka koje, po mišljenju novinarskih i medijskih udruženja i dalje dugo traju. Kada se gledaju zbirni podaci od početka 2016. godine i dalje je veliki broj nerešenih slučajeva, a posebno zabrinjava veliki broj slučajeva koji se nalaze u evidenciji nepoznatih počinitelaca.
- Novinarska i medijska udruženja su primetila pad broja krivičnih prijava za napade na novinare koje se odbacuju, što je pomak u odnosu na prethodne godine. Međutim, izrazila su nezadovoljstvo brzinom procesuiranja slučajeva i krajnjim

ishodima. Po mišljenju novinarskih i medijskih udruženja, SRG predstavlja jedini mehanizam koji daje određene rezultate.

- Još uvek se veliki broj pretnji i napada ne prijavljuju policiji i tužilaštvu što govori da i dalje postoji nepoverenje novinara u institucije. Neophodno je raditi na podizanju poverenja i poboljšanju odnosa između medijske zajednice i države, a određene aktivnosti u tom pravcu su predviđene novim Akcionim planom SRG u periodu 2023 - 2025.
- Aktivnosti SRG u 2022. godini bile su intenzivnije u odnosu na prethodne godine. Održavana je češća komunikacija članova SRG putem sastanaka, a organizovani su i vanredni sastanci povodom ozbiljnih slučajeva kada god je postojala potreba za tim. Predstavnici SRG su ove godine izašli iz standardnih načina komunikacije i uspostavili nove pozitivne prakse, kao što su posete redakcijama i ugroženim novinarima, odlasci u lokalne sredine, sastanci sa predstavnicima institucija i upoznavanje sa kontakt tačkama, kao i praćenje pojedinih slučajeva pred sudom.
- Prisustvo SRG u lokalnim sredinama je veoma važno. Slučaj OK Radija iz Vranja je pokazao da je to jedna od prelomnih tačaka koja značajno doprinosi rešavanju slučajeva na lokalnom nivou. Na taj način se podiže pažnja javnosti, preuzima se deo tereta koji lokalni novinari trpe i šalje poruka da ti slučajevi neće ostati nekažnjeni. Sa praksom odlaska predstavnika SRG u lokalne sredine treba nastaviti što je i jedna od novih redovnih aktivnosti uvedenih novim Akcionim planom.
- Takođe, iako još uvek ne u potrebnoj meri, komunikacija SRG sa javnošću je poboljšana u odnosu na prethodni period. Predstavnici SRG su bili dostupniji za medije, davali su izjave, a SRG se u pojedinim slučajevima obratila javnosti putem saopštenja. Grupa je postala vidljivija u javnosti, a njen doprinos počinju da prepoznaju i sami novinari. Uprkos tome u budućnosti bi trebalo raditi na dodatnom unapređenju komunikacije između SRG i javnosti, kao i sa samim medijima. Potrebno je da se izjave daju češće, kao i saopštenja za javnost u slučajevima kada je to moguće i opravdano.
- Potrebno je da se radi na povećanju vidljivosti i dostupnosti kontakt tačaka policije i tužilaštva sa ciljem da se novinarima omogući brža i jednostavnija komunikacija i upoznavanje kontakta tačaka u njihovim sredinama. Iako je funkcionisanje Sistema kontakt tačaka dosta unapređeno u poslednje dve godine, trebalo bi nastaviti sa praksom organizacije različitih vrsta obuke, pre svega imajući u vidu da se kontakt tačke s vremenom menjaju. Takođe, kontakt tačke moraju biti upoznate sa obavezama koje imaju u skladu sa obavezanim uputstvima Republičkog javnog tužioca u vezi sa bezbednošću novinara, pa je ta aktivnost i predviđena novim Akcionim planom.
- Novinari nisu u potpunosti informisani o novo uspostavljenim obavezama koje tužioci imaju u vezi sa usvojenim Uputstvom o hitnom postupanju u slučajevima

ugrožavanja bezbednosti novinara kao ni sa pravima koja kao oštećeni imaju u krivičnom postupku. Imajući to u vidu SRG je u novom Akcionom planu predvidela organizaciju obuka novinara na ovu tema.

- Problem sekundarne viktimizacije, posebno kod kontakta oštećenih novinara sa osumnjičenima tokom istražnog postupka, po mišljenju novinarskih i medijskih udruženja predstavlja dodatni pritisak na novinare. Novinari se često zbog toga povlače, ili čak prestaju da prijavljuju pretnje i napade. SRG planira u 2023. godini da organizuje stručnu debatu na ovu temu kako bi se pronašao najbolji mogući način da se novinari upoznaju sa pravima koje imaju kao oštećeni i da se problem sekundarne viktimizacije dodatno ublaži.
- U krivičnom postupku su jasno definisane uloge svakog organa - policije, suda i tužilaštva. Te uloge nose ovlašćenja, ali i određena ograničenja, i toga novinari moraju da budu svesni zbog čega bi trebalo raditi na unapređenju njihovog znanja o pravnim procedurama, krivičnim delima, pravima oštećenog i sličnim pravnim temama kroz seriju obuka koje će SRG organizovati u narednom periodu.
- Krivičnopravni sistem i način na koji se shvata krivično delo Ugrožavanja sigurnosti iz člana 138. stav 3, više nisu dovoljni za efikasno procesuiranje pretnji novinarima. Neophodne su promene jer tužilaštvo i policiju često nisu u mogućnosti, sa tako definisanim krivičnim delima, da obezbede novinarima adekvatnu zaštitu. Novinarska udruženja bi trebalo da nastave započeti posao u vezi sa izmenama i dopunama Krivičnog zakonika.
- Neophodna je bolja komunikacija novinarskih udruženja sa svojim članovima, zatim podizanje pravnih kapaciteta udruženja, i unapređenja njihovih mogućnosti za učestvovanje u krivično pravnim procesima u smislu zastupanja oštećenih novinara.
- Neophodno je da političari i drugi relevantni nosioci javnih funkcija počnu jasno i javno da osuđuju napade i pretnje novinarima, što predstavlja njihovu obavezu s obzirom na primera radi Odluku OEBS-a o bezbednosti novinara koju su 2018. godine usvojile sve države članice ove organizacije, uključujući i Srbiju. Novinari smatraju da ako svakoga dana sa najviših političkih funkcija dolaze neprijateljski tonovi prema novinarima i medijima, onda će bezbednost novinara ostati veliki problem uprkos nekim pozitivnim pomacima.
- U slučajevima najozbiljnijih pretnji i napada na novinare i redakcije bilo bi veoma važno da se ne izlazi u javnost sa informacijama o tim slučajevima sve dok se ne obave sve hitne neophodne radnje, kako ne bi bili uništeni tragovi izvršenja krivičnog dela. Na taj način policiji i tužilaštvu će se znatno olakšati rad što bi moglo da rezultira u još efikasnijem pronalaženju počinitelja krivičnih dela protiv novinara.

- U saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji SRG bi trebalo da razmotri kakve su mogućnosti za unapređenje efikasnosti procedura razmene informacija u postupcima međunarodne pravne pomoći kako bi se olakšala saradnja nadležnih institucija u rešavanju slučajeva ugrožavanja bezbednosti novinara.